

SİNCAR ANLAŞMASI'NA TARTIŞMALI BÖLGELER EKSENİNDEN BAKIŞ

SERCAN ÇALIŞKAN

Araştırma Asistanı ORSAM

“

9 Ekim 2020'de Irak merkezî hükûmeti ile Irak Kürt Bölgesel Yönetimi (IKBY) arasında bir anlaşma imzalanmış, bu kapsamında “yabancı gruplar” olarak nitelendirilen Haşdi Şabi güçleri ve terör örgütü PKK militanlarının Sincar'dan çıkarılması, Bağdat ile Erbil arasında bölgenin idari koordinasyonunu sağlayacak bir komisyon kurulmasının kararlaştırıldığı ifade edilmiştir.

”

Irak'ın Musul vilayetine bağlı Sincar'da terör örgütü Irak ve Şam İslam Devleti'nin (IŞİD) kontrolünün sona ermesinin ardından normalleşmenin sağlanması ve yabancı grupların bölgeden çıkarılması için 9 Ekim 2020'de Irak merkezî hükûmeti ile Irak Kürt Bölgesel Yönetimi (IKBY) arasında bir anlaşma imzalanmıştır. Anlaşma kapsamında “yabancı gruplar” olarak

nitelendirilen Haşdi Şabi güçleri ve terör örgütü PKK militanlarının Sincar'dan çıkarılması, Bağdat ile Erbil arasında bölgenin idari koordinasyonunu sağlayacak bir komisyon kurulmasının kararlaştırıldığı ifade edilmiştir. Bölgenin güvenliğinin ise Sincar polis güçleri, Ulusal Güvenlik Müsteşarlığı, Ulusal İstihbarat Servisi tarafından IKBY güçleriyle koordinasyon hâlinde sağlanacağı ve buna ek olarak ise

IKBY ile iş birliği kapsamında 2.500 kişinin Sincar'ın güvenliğinden sorumlu olacağı belirtilmiştir.

Sincar'a dair yapılan anlaşma sonrasında gündeme gelen temel hususlardan biri, 2005 yılında kabul edilen Irak Anayasası'nın 140. maddesi uyarınca merkezî hükümet ile IKBY arasında tartışmalı bölgeler olarak adlandırılan ve Musul, Kerkük, Selahattin ve Diyala vilayetlerinin ilçelerinden oluşan bölgelerin anlaşmadan nasıl etkilenebileceği olmuştur. Anayasa'nın 140. maddesine göre tartışmalı bölgelerin çözümü üç aşamadan geçmektedir: Normalleştirme, nü-

fus sayımı ve referandum. Normalleştirme ve nüfus sayımının ardından yapılacak referandum ile bölgenin gerçek halklarının geleceğine karar vermeleri gerektiği belirtilmiştir. 140.maddenin süresinin ise 31 Aralık 2007 tarihi ile son bulacağı ifade edilmiştir. Başta Kerkük olmak üzere bugüne kadar devam eden uyumsuzluk ve anlaşmazlıklar sonucu 140. madde uygulanamamıştır.

Anlaşma sonrasında merkezî hükümet ve IKBY siyasilerince yapılan açıklamalar idari olarak Musul'a bağlı olan Sincar'ın da içerisinde bulunduğu tartışmalı bölgeler meselesini yeniden gündeme getir-

miştir. IKBY Başbakanı Mesrur Barzani, anlaşmanın ardından yaptığı açıklamada "Sincar Anlaşması, tartışmalı bölgelerde 140. maddenin uygulanması için bir başlangıçtır" ifadelerini kullanmıştır. Diğer yandan, Irak Ulusal Güvenlik Danışmanı Kasım Araci ise Sincar'ın ardından Kerkük'e yöneleceklerini dile getirerek "normalleştirme" adına benzer adımların Kerkük'te de atılabileceğinin işaretlerini ortaya koymuştur. Nitekim Sincar Anlaşması'ndan üç gün sonra 12 Ekim'de Erbil'e giden Cumhurbaşkanı Berham Salih'in temasları sırasında IKBY tarafına, Sincar'daki anlaşmanın ardından Kerkük konusunda da iki taraf arasında bir anlaşmanın yapılabileceğini söylediği kamuoyuna yansımıştır.

“

Kerkük'te yapılması gereken, kentteki güvenlik güçlerinin alternatiflerini tartışmak yerine merkezî hükümete bağlı kuvvetlerin güçlendirilmesi ve bilhassa IŞİD ve PKK gibi Kerkük'ün güvenlik ve istikrarını tehdit eden terör örgütlerine karşı doğrudan Bağdat yönetimince kararlılık ortaya konmasıdır.

”

SİNCAR ANLAŞMASI SONRASI KERKÜK TARTIŞMALARI

Anlaşma sonrası tartışmalı bölgelerle ilgili açıklamalarda Kerkük ve Sincar'daki farklı dinamiklerin göz ardı edildiği gözlemlenmektedir. Zira Kerkük'e Sincar'da olduğu gibi "yabancı güçlerin" kont-

rolü altında olan bir vilayet nitelelendirmesi yapmak mümkün olmayacağı gibi güvenlik ve istikrar noktasında da Sincar'daki olumsuz tablo bulunmamaktadır. Sincar, anlaşma öncesinde özellikle terör örgütü PKK militanlarının ve bölgede varlık gösteren Haşdi Şabi ve PKK destekli Sincar Direniş Birlikleri'nin (YBŞ) kontrol sağladığı bir bölgeyken, Kerkük'te merkezî hükûmete bağlı Irak ordusu ve Federal Polis güçlerinin kontrolü bulunmaktadır. Dolayısıyla Kerkük'te yapılması gereken, kentteki güvenlik güçlerinin alternatiflerini tartışmak yerine merkezî hükûmete bağlı kuvvetlerin güçlendirilmesi ve bilhassa IŞİD ve PKK gibi Kerkük'ün güvenlik ve istikrarını tehdit eden terör örgütlerine karşı doğrudan Bağdat yönetiminin kararlılık ortaya konmasıdır.

Merkezî hükûmet ve IKBY arasında sürdürülecek "iki taraflı" çözüm arayışı pek çok kırılmayı da beraberinde getirecektir. Bilhassa tartışmalı bölgelerin Türkmen nüfusunun da yoğun yaşadığı yerler olması nedeniyle Sincar Anlaşması'nın tartışmalı bölgelere olası etkilerine dair tartışmaları yakından takip edenlerin başında Türkmenlerin geldiği söylenebilir.

Kerkük, Telafer, Tuzhurmatu, Hanekin gibi tartışmalı bölgelerin en önemli özellikleri, farklı etnik ve dinî unsurları içerisinde barındıran birer mozaik bölgeler portresi çizmeleridir. Dolayısıyla bu bölgeler-

deki etnik ve dinî çeşitliliği müzakere masasına dâhil etmeden yalnızca merkezî hükûmet ve IKBY arasında sürdürülecek "iki taraflı" çözüm arayışı pek çok kırılmayı da beraberinde getirecektir. Bilhassa tartışmalı bölgelerin Türkmen nüfusunun da yoğun yaşadığı yerler olması nedeniyle Sincar Anlaşması'nın tartışmalı bölgelere olası etkilerine dair tartışmaları yakından takip edenlerin başında Türkmenlerin geldiği söylenebilir. Nitekim özellikle Mustafa Kazımî'nin başbakan olarak göreve başladığı Mayıs 2020 tarihinden bu yana Kerkük noktasında merkezî hükûmet ile IKBY arasında Kerkük'ün diğer etnik unsurları dikkate alınmadan atılan iki taraflı adımlar, Türkmenlerin Sincar Anlaşması sonrası taşıdığı endişelere de önemli bir haklılık payı katmaktadır. Bu adımlardan biri, Bağdat ve Erbil arasındaki müzakerelerin ardından Musul, Kerkük, Diyala ve Selahattin vilayetlerinde merkezî hükûmete ait güçlerle Peşmerge'nin "ortak koordinasyon merkezleri" kurması kararı olmuştur. Tartışmalı bölgeleri içeren vilayetlere dair yapılan bu anlaşma, Peşmerge'nin 2017'deki referandumun ardından tartışmalı bölgelere geri dönüşü olarak yorumlanmıştır. Buradaki temel sorun söz konusu kararın iki taraf arasında şeffaflıktan uzak bir şekilde alınması ve daha da önemlisi bölgede yaşayan etnik unsurların masada yer almayışıdır. Dolayısıyla bu olumsuz tecrübenin ardından Sincar'da da bölgenin asli unsurları olan Yezidilerin anlaşma öncesindeki müzakerelerde geri planda bırakıldığı eleştirileri, merkezî hükûmet ile IKBY'nin aynı usulü Kerkük'te de deneyebileceği en-

dişlerine zemin kazandırmaktadır. Ancak böyle bir adımın doğrudan Kerkük'ün iki asli unsuru olan Türkmen ve Arapların iradesini yok saymak anlamına gelecektir. Dolayısıyla 2017'deki bağımsızlık referandumu girişiminin bölgede bıraktığı izler hâlen silinmemişken Bağdat'ın Erbil ile iki taraflı bir çözüm arayışında ısrar etmesi son derece tehlikeli bir süreci beraberinde getirecektir.

SİNCAR ANLAŞMASI DİĞER TARTIŞMALI BÖLGELERE UYGULANABİLİR Mİ?

Sincar ve diğer tartışmalı bölgeler, aktörler ve aktörlerin mevcut ajandaları üzerinden incelenmeyi gerektirmektedir. Sincar'a baktığımızda, bölge halkı olarak birincil öneme sahip Yezidilerin IŞİD nedeniyle göç etmek zorunda oldukları Sincar'a geri dönmesi en temel mesele olarak karşımıza çıkmaktadır. Zira hâlihazırda 300 bini aşkın Yezidi nüfus, IKBY'de yer alan kamplarda yaşamını sürdürmektedir. Bunun sağlanabilmesi için de mutlak yol terör örgütü PKK başta olmak üzere Yezidilerin geri dönüşünü engelleyen yabancı grupların bölgeden çıkarılmasıdır. Ancak diğer tartışmalı bölgelere baktığımızda Sincar'dan çok daha karmaşık bir durumla karşılaşılırken; ayrıca aktörlerin çeşitliliğini ve her aktörün kendi politikalarından oluşan birer ajandasının olduğu görülmektedir. Irak'taki tartışmalı bölgelerden olan Diyala'ya bağlı Hanekin'deki IŞİD militanlarının varlığı tam manası ile temizlenememiştir. Ayrıca yine tartışmalı bölgelerden Musul'a bağlı Telafer vilayetinde IŞİD'in getirdiği yıkım ortadan kaldırıla-

mamış ve Telafer'in vilayet statüsü kazanması noktasında özellikle Türkmen halk ve siyasilerin talepleri göz ardı edilmektedir.

Öte yandan bu noktada verilebilecek en iyi örneklerden biri "Irak'ın minyatürü" olarak adlandırılan Kerkük'ün iç dinamikleridir. Hâlihazırda Kerkük'te Kürt siyasilerin talepleri Kerkük Valiliğini vekâleten yürüten Rakan Said Cuburi'nin Kerkük'te "Araplaştırma" politikası takip etmesi nedeniyle görevden alınması ve özellikle Peşmerge'nin tekrar Kerkük'ün güvenliğinde etkin rol alması çerçevesinde şekillenmektedir. Arap siyasiler ise 2017'deki bağımsızlık referandumu girişimi sonrası IKBY'nin bölgeden çıkması ile elde ettikleri olumlu atmosferi kaybetmemek üzere adımlar atmakta, Kerkük Valiliği ve Kerkük'ün diğer idari pozisyonlarında ellerinde bulundurdukları gücü yitirmemeye gayret göstermektedirler. Türkmenler de başta IKBY'nin tekrar idari ve güvenlik anlamında Kerkük'e bir oldu bitti ile geri dönüşüne karşı tavır ortaya koyarken hem terör örgütü IŞİD ve hem de PKK'nın kentteki var-

lığına karşı merkezî hükümetten güvenlik noktasında kararlı bir duruş beklemektedirler. Böylesine çeşitli dinamikleri içeren, tek bir sesin mevcut olmadığı, birbirinden farklı politikaların birbirine karşıt şekilde yürütüldüğü bölgelerle Sincar gibi sorun ve çözümün tek yönlü olduğu bir bölgeyi karşılaştırarak aynı çözüm metotlarını uygulamaya koyulmak içinden çıkılmayacak çok çeşitli sorunları da beraberinde getirecektir. Bu nedenle Kerkük ve diğer tartışmalı bölgeler için altı çizilmesi gereken husus, Sincar örneğinin Sincar'a has özellikler taşıdığı kabulü ile birlikte müzakere süreçlerine bölgelerin tüm etnik ve dinî unsurlarının katılımını sağlamak, iradelerini yok saymamaktır. Zira tartışmalı bölgelerin çoğunun terör örgütü IŞİD tehdidinin yarattığı yıkımı derinden yaşayan, henüz güvenlik ve idari yönetim anlamında istikrarı sağlayamamış çoklu etnik ve dinî yapıya sahip bölgeler olduğu düşünüldüğünde, bu bölgelerde tek taraflı oldu bitti ile kararlar almanın Irak'ın kuzeyinde yeni gerginlikleri doğuracağı aşîkârdır.

Iraklı siyasilerin henüz Sincar için çizilen çözümün dahi hayata geçirilemediği bir dönemde Kerkük başta olmak üzere diğer tartışmalı bölgelerin çözümüne yönelik açıklamalar yapmaları, Sincar'da atılan adımın da ciddiyetine gölge düşürecektir.

Netice itibarıyla Sincar, diğer tartışmalı bölgelerden çok farklı "sorunlar ve aktörler" envanterine sahiptir. Sincar'ı Kerkük, Tuzhurmatu veyahut da Hanekin ile mukayese ederek Sincar'daki çözümü bu bölgelerde uygulamaya kalkmak Bağdat yönetimini yeni sorunlarla karşı karşıya bırakacaktır. Öte yandan, ortaya konulan mevcut çözümün Sincar'da ne kadar uygulanabileceği henüz muğlaklığını korumaktadır. Bu nedenle Iraklı siyasilerin henüz Sincar için çizilen çözümün dahi hayata geçirilemediği bir dönemde Kerkük başta olmak üzere diğer tartışmalı bölgelerin çözümüne yönelik açıklamalar yapmaları, Sincar'da atılan adımın da ciddiyetine gölge düşürecektir.

Tartışmalı bölgeler gibi uzun yıllardır çözülememiş bir konunun üstünkörü bir müzakere süreci neticesinde bölgenin tüm etnik gruplarının katılımı sağlanmadan çözüme kavuşturulmasını beklemek yanlış olacaktır. Zira böylesi bir adımın bölgeye çözüm getirmeyeceği gibi ayrışma hatlarını daha da derinleştirerek çatışmaları beraberinde getirmesi muhtemel görünmektedir. ■